

מתי להפעיל את הניסיון, השכל והקבלה בלימוד תורה? When Should We Use Facts, Logic or Kabbala in Learning Torah?

1. מסכת שבת, מט ע"ב

הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי? אמר להו ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן. אמר להו ר' יונתן בר' אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת. בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא או לא? א"ל אביי וליתי ספר תורה ולימני! מי לא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום. אמר ליה כי קא מספקא לי משום דכתב 'והמלאכה היתה דים' ממנינא הוא והא כמאן דאמר לעשות צרכיו נכנס או דילמא ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא, והאי והמלאכה היתה דים הכי קאמר דשלים ליה עבידתא תיקו

2. עין איה / שבת ב / פרק ד, ז, על שבת דף מט ע"ב

א"ל אביי, וליתי ס"ת ולימני, מי לא אמר רבב"ח א"ר יוחנן, לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום. א. שלשה הם הדרכים להתרת כל ספק: הקבלה, המחקר, הניסיון. במקום שהניסיון לא יוכל לברר לנו את שאלתנו, יבא לנו המחקר לעזרה, ופיץ קרני אורו בדרכיו הקרובים והרחוקים, הכל לפי הנושא. ובמקום שגם המחקר יצר לו ולא יוכל להביאנו עד החוף המובטח, תופיע לנו הקבלה הנאמנה מסוד אלה על ישרים, להביע לנו חדות צפונות ופלאות חכמה. אבל חלילה לנו להשתמש בכח צפון, בהיות לאל ידינו לחשוף את מקור ידיעתנו מכח גלוי, ע"כ לא נשית פנינו למחקר רעיוני במקום שיש לנו ברור נסיוני פשוט. ולמדנו מזה ג"כ, שלא נחדל מחקור בכל דבר אשר יד מחקרנו יביאנו שמה, כי במה שיש מקום להגיע בבטחה בכח אחד לא ניתן מאדון כל הנשמות שימוש לכח אחר בעקרו.

ב. אמנם הספיקות בדברי תורה המה נכבדים לנו, בין מצד עצם ידיעתם, בין מצד ההשתדלות עצמה שהם מכניסים אותנו להשתדל יותר בעמלה של תורה. ע"כ צריכים אנחנו להזהר, לבלי נאמר, כיון שההשתדלות בעצמה היא תכלית נאה ע"כ למה נחפש לנו דרכים הקלים כדרך הניסיון, נעמיק במלאכה הכבדה של החיפוש ההגיוני, זאת היא טענה מעבר אחד. ויש מי שיוכל לטעון, כיון שטובה היא נחלת אומן ואמונת חכמים, ע"כ נבא לקבל את הפתרון בקבלה.

ג. אמנם לא זה ולא זה יצדקו, כי רק במקום שאין האמת הניסיוני נכון לפנינו, אז יצא פרי תועלת מההשתדלות לבקש עצה ממרחק, ואז ההשתדלות מצד עצמה משובחת היא, וכל חכם לב יבין כי יש כאן סוד אלהי, שהשאר עבודת עיון זאת לפרק זה ולאישים הללו. אבל כשיש מקום לבא אל המבוקש ע"י ניסיון, לא השאירה כאן העצה האלהית דרך להשפעת הרעיון מצד כח הספק, שיבא רק מרפיון ידים ועצלות.

ד. ע"כ, גם אם יאמר אדם להשתמש בזה בדרך המחקר, לא יצליח, והענפים השכליים שיצאו מזה לא יהיו נטועים על פלגי מי תורת אמת. ע"כ, כאשר השכל פועל את פעולתו במהלך תמיד, אין ראוי לאחרו מאומה, למען לא יבנה את ציוריו בין כך על יסוד רעוע, כ"א לבררו באותו הבירור המוכן לו לפי ענינו. ע"כ, כאן שהניסיון יוכל לברר השאלה, ליתי ס"ת ולימני, ולא תאמר אין הזמן מוכשר לעבודת ניסיון כזאת הקשה, ובין כה וכה נשתמש בדרכי השערה ומחקרים עיוניים, לא כן שנינו, לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום, להראות חביב [ו] ת המאורע שהביא את הבירור הניסיוני הודאי, ולהורות לבל ניתן לשכל להתעסק בציורים שלא נוצרו בעדו, כיון שיש ברור גלוי, "אמרות ד' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ" (תהילים יב, ז).

3. הראי"ה קוק, שבת הארץ / מבוא / [טו]

ארץ-ישראל דומה לתלמוד-תורה: ותלמוד-תורה, אע"פ שהוא מביא לידי המצוות כולן, מכל-מקום חלילה לומר, שערכה של תורה איננו כ"א הכשר למעשה המצוות, אבל היא עליונה וחשובה בקדושתה בפני עצמה, עד שאפילו כשלומדין מה שאי אפשר לקיים כלל אין שיעור למעלת הלימוד ההוא, ועוד הוא גדול באיזה פנים מן הלימוד שאפשר לקיימו במעשה, שהרי זה נחשב ג"כ עשייה, כדאמרינן (מנחות ק"י א); "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", ואין שיעור למעלת התורה של הלימוד בדברים שאין להם שום יחס לעניני מעשים, כי היא בעצמה עליונה מכל; אלא שבכלל גודל מעלתה כלולה גם מעלה זו שהיא מביאה לידי מעשה. - כמו כן היא קדושת ארץ ישראל, אע"פ שבקדושתה היא מביאה אותנו גם בחורבנה לידי כמה מצוות, שאין לנו דוגמתן בחוץ-לארץ, וק"ו בבנינה... מ"מ לא זה הוא כל עיקר מעלתה... כי עצם ישיבת א"י מצד עצמה שקולה היא נגד כל המצוות שבתורה... ואינה רק הכשר לקיום המצוות... וכן בספר כפתור-ופרח (פרק י') האריך בטוב-טעם לבאר, שקדושת א"י היא מעלה בפני עצמה חוץ מקדושת המצוות התלויות בארץ, אלא שמצורף לזה היא מעוטרת, מפני יקרת מעלתה ושלמות ישראל התלויה דוקא בה, - במצוות רבות התלויות בארץ. וכתב שם: "וכן יעקב אבינו ויוסף הצדיק ומשה כולם היו משתוקקים להקבר בארץ ישראל בהיותם חוצה לארץ, ואע"פ שעדיין לא נכבשה.